

УДК 338.242.4.025.2:[340.6:657]

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ

Шушко О.О., здобувач
ЗДІА, Україна

Анотація. Визначено головні риси з боку держави, які контролюють діяльність судово-економічної експертизи. Розглянуті проблеми державного регулювання на законодавчому рівні.

Ключові слова. Державне регулювання, судово-економічна експертиза, кодекс, Закон, контроль.

Annotation. The main lines from the state, which control the activity of judicial-economic examinations are defined. The considered problems of government control are at the legislative level.

Keywords. Government control, judicial-economic examination, code, Law, control.

Вступ. У зв'язку з переходом до ринкової економіки застосування інструментів державного регулювання забезпечує ефективну діяльність з боку державних органів. На сьогоднішній день розкриття економічних злочинів стає неможливим без призначення судово-економічної експертизи, яка є найефективнішим видом контролю фінансово-господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні основи впливу регулювання в діяльність судово-економічних експертиз розглянуті в працях М. Білуха, Л. Савченко, Д. Стеченко та ін. Питання правового регулювання судово-економічної експертизи відображені в наукових працях Ф. Бутинця [2], Л. Головченка [3], В. Понікарова [1] та ін.

Постановка проблеми: В своїй роботі експерт користується нормативно-правовими актами, основні з яких Кримінально-процесуальний кодекс, Закон України «Про судову експертизу». Наказ № 53/5. Однак, кожний вищезазначений нормативний акт розкриває свій перелік прав та обов'язків судового експерта, це призводить до плутанини між підприємствами, експертами, правоохоронними органами та ін.

Метою статті є дослідження нормативно-правових актів, які регулюють права та обов'язки судового експерта з метою покращення проведення судово-економічних експертиз.

Постановка завдання:

1. Розкрити сутність законодавчого регулювання судово-економічної експертизи.
2. Згрупувати основні нормативні акти, які регулюють діяльність судових експертів.
3. Розглянути проблеми у законодавчому регулювання та визначити їх вирішення.

Результати.

Регулювання – явище багатогранне і багатопланове, і в залежності від того, на якому рівні та стосовно чого воно розглядається, воно може бути охарактеризоване і як форма чи вид діяльності, і як принцип, і як функція. Конкретніше державне регулювання Стеченко Д.М. [8] визначає як вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтувати суб'єктів господарювання і окремих громадян на досягнення цілей і пріоритетів державної політики суспільного розвитку. Державне регулювання – це майже всі функції держави, пов'язані з економічною та економіко-соціальною діяльністю і покликані забезпечити умови функціонування ринкової економічної системи [7].

Таблиця 1

Авторське згрупування законодавчого регулювання судово-економічних експертиз

№ п/п	Назва законодавчого документу	№ та дата законодавчого документу	Характеристика законодавчого документу
1.	Конституція України [4]	28.06.1996р.	Засади судової експертизи визначається виключно Законами України
2.	Кримінально-процесуальний кодекс України [5]	від 28.12.1960р. № 1001-05	Визначає порядок провадження у кримінальних справах.
3.	Кримінальний кодекс України [6]	від 05.04.2001р. № 2341-III	Визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Експерт притягується до відповідальності за неправдивий висновок та відмову без поважних причин за невиконання покладених обов'язків
4.	Кодекс адміністративного судочинства України [9]	від 06.07.2005 р. № 2747-IV	Визначає юрисдикцію, повноваження адміністративних судів щодо розгляду адміністративних справ та порядок здійснення адміністративного судочинства
5.	Цивільно-процесуальний кодекс України [10]	від 18.03.2004 р. № 1618-IV	Регулює справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд справ і вирішення цивільних справ з метою захисту прав і інтересів фізичних, юридичних осіб, інтересів держави
6.	Господарсько-процесуальний кодекс України [11]	від 06.11.1991р. № 1798-XII	Регулює статус, права та обов'язки судового експерта в господарських спорах.
7.	Закон України «Про судову експертизу» [12]	25.02.1994р. № 4038-XII	Визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою
8.	Наказ Міністерства юстиції України № 53/5 [13]	від 08.10.1998р. № 53/5	Затверджена інструкція про порядок призначення судових експертиз та експертних досліджень

Державне регулювання являє собою комплекс заходів, за допомогою яких державні органи, використовуючи свої можливості, впливають на будь-який процес, явище. Перелік законодавчих документів із характеристикою визначено в табл. 1.

Таблиця 2

Розкриття сутності законодавчого регулювання

№ п/п	Назва законодавчого документу	Права та обов'язки судового експерта	Забороне но судовому експерту	Порядок призначення експертизи	Відповідальність судового експерта	Висновок експерта
1.	Конституція України [4]	-	-	-	-	-
2.	Кримінально-процесуальний кодекс України [5]	ст. 77, 200		ст. 196	ст. 121, ст. 279	ст. 75, ст. 200

Продовження табл. 2

№ п/п	Назва законодавчого документу	Права та обов'язки судового експерта	Забороне но судовому експерту	Порядок призначення експертизи	Відповідальність судового експерта	Висновок експерта
3.	Кримінальний кодекс України [6]				ст. 384, ст. 385	
4.	Кодекс адміністративного судочинства України [9]	ст. 66	ст. 66	ст. 81	ст. 66	ст. 82
5.	Цивільний процесуальний кодекс України [10]	ст. 53	ст. 53	ст. 143	ст. 53	ст. 66, ст. 147
6.	Господарсько-процесуальний кодекс України [11]	ст. 31	ст. 31	ст. 41		ст. 42
7.	Закон України «Про судову експертизу» [12]	ст. 12, ст. 13			ст. 14	
8.	Наказ Міністерства юстиції України № 53/5 [13]	п. 2	п. 2	п. 3	п. 2	п. 4

* згруповано автором відповідно до [4], [5], [6], [9], [10], [11], [12], [13]

Виходячи з табл. 2 видно, що очолює ієрархічну структуру – Конституція України, але в неї не розкрито основні вимоги щодо проведення судових експертиз: права та обов'язки експерта, порядок призначення і проведення судових експертиз, основні вимоги до висновку експерта. Зокрема, ст. 92 передбачає, що засади судової експертизи визначаються виключно законами України.

Наступною ланковою в системі законодавчого регулювання судово-економічної експертизи є Кодекси України: Кримінально-процесуальний, Кодекс адміністративного судочинства, Цивільно-процесуальний, Господарсько – процесуальний, які розкривають сутність судового експерта, зазначають його права та обов'язки, регламентують порядок проведення судових експертиз. Відповідальність судового експерта передбачена Кримінальним кодексом України: ст. 384 «за завідомо неправдивий висновок» та ст. 385 «за невиконання без поважних причин покладених обов'язків на судового експерта» (табл. 2).

Держава завжди приділяла велику увагу законодавчому регулюванню судового-економічної експертизи з метою створення оптимальної системи державного регулювання. Організація судово-економічної експертизи спрямована на підготовку та проведення комплексу заходів, які полягають в координації роботи та упорядкуванні інформаційних потоків та оптимізацію процесу проведення судово - економічної експертизи.

Для повнішого розкриття сутності судово - економічної експертизи необхідним є різнобічний його розгляд. Пропонуємо аналіз законодавчого регулювання судово - економічних експертиз як процесу використання експертом необхідної інформації, тобто застосування інформаційного підходу в ході проведення експертизи при вирішенні поставлених питань.

Виходячи з табл. 3 видно, що законодавче регулювання в Україні не однозначне. Практика свідчить, що судово-економічна експертиза розвивається лише тоді, коли держава створює відповідні умови. Кожний законодавчий акт будь-то кодекс чи Закон України або навіть, наказ визначають свої права та обов'язки судового експерта. Найбільш широко розкриті права судового експерта в Кримінально-процесуальному кодексі України та наказі № 53/5, а найбільш основний перелік обов'язків судового експерта передбачений лише наказом № 53/5.

Визначення прав та обов'язків судового експерта зі сторони кожного нормативного акту

№ п/п	Права та обов'язки судового експерта	Кримінально-процесуальний кодекс України [5]	Кодекс адміністративного судочинства України [9]	Цивільний процесуальний кодекс України [10]	Господарсько-процесуальний кодекс України [11]	Закон України «Про судову експертизу» [12]	Наказ Міністерства юстиції України № 53/5 [13]
Права судового експерта							
1.	ознайомлюватися з матеріалами справи, що стосуються предмета судової експертизи	+	+	+	+	+	+
2.	подавати клопотання про надання додаткових матеріалів	+	+	+	+	+	+
3.	з дозволу особи або органу, які призначили судову експертизу, бути присутнім під час проведення слідчих чи судових дій	+	+	+	-	+	+
4.	задавати питання особам, які беруть участь у справі, та свідкам	+	+	+	-	-	+
5.	за наявності відповідних підстав - на забезпечення безпеки	+	-	-	-	-	+
6.	вказувати у висновку експерта на виявлені в ході проведення судової експертизи факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання	+	+	+	+	+	+
7.	відмовитись від дачі висновку, якщо наданих йому матеріалів недостатньо або якщо він не має необхідних знань для виконання покладеного на нього обов'язку	+	+	+	+	-	+
8.	подавати скарги на дії особи, у провадженні якої перебуває справа, якщо ці дії порушують права судового експерта	-	-	-	-	+	+
9.	одержувати винагороду за проведення судової експертизи, якщо її виконання не є службовим завданням	+	+	+	-	+	-
10.	проводити на договірних засадах експертні дослідження з питань, що становлять інтерес для юридичних і фізичних осіб, з урахуванням обмежень, передбачених законом.	-	-	-	-	+	-
11.	викладати письмово відповіді на питання, які ставляться йому під час надання роз'яснень	+	+	+	-	+	+
12.	у разі незгоди з іншими членами експертної комісії - скласти окремих висновок	+	+	+	-	-	+
Обов'язки судового експерта							
1.	на вимогу органу дізнання, слідчого, прокурора, судді,	+	+	+	+	+	+

Продовження табл. 3

№ п/п	Права та обов'язки судового експерта	Кримінально-процесуальний кодекс України [5]	Кодекс адміністративного судочинства України [9]	Цивільний процесуальний кодекс України [10]	Господарсько-процесуальний кодекс України [11]	Закон України «Про судову експертизу» [12]	Наказ Міністерства юстиції України № 53/5
	суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку						
2.	провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок	+	+	+	+	+	+
3.	заявити самовідвід за наявності передбачених законом підстав	-	+	+	+	+	+
4.	забезпечити збереження об'єкта експертизи	-	+	+	-	+	+
5.	повідомити в письмовій формі особу або орган, яка призначила експертизу, про неможливість її проведення	+	+	+	+	-	+
6.	з дозволу особи або органу, яка призначила експертизу, проводити окремі дослідження в присутності підозрюваного, обвинуваченого, підсудного та інших осіб	-	-	-	-	-	+

* згруповано автором відповідно до [5], [9], [10], [11], [12], [13]

Таким чином, головною проблемою державного регулювання судово-економічної експертизи є недоліки нормативно-правової бази. Вирішення цієї проблеми запропоновано в усуненні суперечностей положень чинного законодавства та приведення у відповідність до всіх нормативних актів державного регулювання щодо прав та обов'язків судового експерта.

Висновки.

1. Розкрито сутність законодавчого регулювання судово-економічних експертиз, серед яких Кодекси України: Кримінально-процесуальний, Кодекс адміністративного судочинства, Цивільний процесуальний, Господарсько – процесуальний, які розкривають сутність судового експерта, зазначають його права та обов'язки, регламентують порядок проведення судових експертиз. Відповідальність судового експерта передбачена Кримінальним кодексом України: ст. 384 «за завідомо неправдивий висновок» та ст. 385 «за невиконання без поважних причин покладених обов'язків на судового експерта».

2. Згруповано основні нормативні акти, які регулюють діяльність судових експертів: Конституція України, Кримінально-процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Цивільний процесуальний кодекс України, Господарсько- процесуальний кодекс України, Закон України «Про судову експертизу», Наказ Міністерства юстиції України № 53/5.

3. Розглянуто основні проблеми державного регулювання судово-економічних експертиз, якими є недоліки нормативно-правової бази. Вирішення цієї проблеми запропоновано в усуненні суперечностей положень чинного законодавства та приведення у відповідність до всіх нормативних актів державного регулювання щодо прав та обов'язків судового експерта.

Література:

1. Понікаров В. Д. Судово-економічна експертиза : навчальний посібник / В. Д. Понікаров. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 232 с.
2. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посібник / за ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир, 2004. – 460 с.
3. Головченко Л. М. Правове регулювання судової експертизи: перспективи та розвиток [Електронний ресурс] / Л. М. Головченко. -- Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/953>.
4. Конституція України від 28.06.1996р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/konst/CONST1.HTM>
5. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 № 1001-05 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-05>; <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1002-05>; <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1003-05>.
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=12&nreg=2341-14>
7. Ковач О.В. Державне регулювання як основна функція управління – Електронний ресурс: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2009_27/statti/1_5.htm
8. Стеченко М.Д. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 271с.
9. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=9&nreg=2747-15>
10. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=11&nreg=1618-15>
11. Господарсько-процесуальний кодекс України від 06.11.1991р. № 1798-XII [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1798-12>
12. Про судову експертизу : закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=4038-12>.
13. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-Методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» від 08.10.1998р. № 53/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=z0705-98>.

Поступила в редколегію 18.11.2011р.